

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

building
local
promise.

Razumkov
centre

УКРАЇНА: ВІД ВІЙНИ ДО МИРУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Аналітичні оцінки
Серпень 2023

I. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА: ГОЛОВНІ ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Станом на кінець серпня 2023 р., тривали інтенсивні бої практично вздовж всієї лінії фронту протяжністю близько 1 000 км. Тактичні просування українських сил — відносно невеликі на фоні масштабу зони бойових дій — створили передумови для розвитку оперативного успіху триваючого наступу на Бердянському та Мелітопольському напрямках, а, можливо, й на сході — в секторі м. Бахмут. Противник внаслідок контр-наступальних операцій на Лиманському та Куп'янському напрямку, а також в районі н. п. Авдіївка та Мар'їнка, отримав незначні територіальні здобутки, але не досягнув бажаного результату — заволодіння стратегічною ініціативою та зриву українського плану наступу на півдні.

Висока інтенсивність боїв протягом літа спричинила суттєве виснаження бойового потенціалу обох сторін, і розвиток подій у наступні осінні місяці залежатиме, очевидно, не стільки від погодних умов, скільки від запасу міцності (наявності резервів) у кожної із сторін.

Інформаційний простір останніх днів літа був насичений спробами підсумовування літньої кампанії — попри відсутність вагомих ознак її кульмінації. Отже, будь-які підсумки та оцінки перспектив слід сприймати лише як попередні з огляду на неспадаючу інтенсивність бойових дій.

БОЙОВІ ДІЇ

Росія протягом серпня докладала всіх зусиль до стримування українського наступу на південній та південно-східній ділянках фронту. Імовірно, що на досягнення цієї ж цілі були спрямовані контрнаступальні дії на Лимано-Куп'янському напрямку, де російське командування залучило [близько 110 тис. військ](#) і найбільш боєздатні формування. Завдяки радянській тактиці «вогневого валу» (40 тис. артилерійських снарядів

на взяття ротного опорного пункту) в комбінації з використанням т. зв. загонів «Шторм-Z» (укомплектованих в'язнями), за яким ідуть регулярні підрозділи, противник мав тактичні успіхи, але не зміг конвертувати їх у стратегічні чи оперативні результати. Після доволі невдалої осінньо-зимової спроби наступальної кампанії це стало черговим свідченням неспроможності російської армії здійснювати масштабні наступальні операції на даному етапі.

Водночас противник продемонстрував спроможності організувати надзвичайно ефективну стратегічну оборону на південній ділянці фронту. Ешелонована система фортифікаційних споруд в поєднанні з неймовірною щільністю мінних полів практично унеможливили застосування бронетанкової техніки та змусили українське командування до термінової зміни тактики, що дозволило знизити рівень втрат особового складу та техніки, але суттєвого уповільнило темпи наступу.

Відсутність видимого прогресу на лінії фронту (територіальних здобутків) протягом майже трьох літніх місяців і, ймовірно, [масовані російські пропагандистські «вкиди»](#) про провал українського контрнаступу спровокували [небезпечну хвилю песимістичних публікацій у західних ЗМІ](#). Окрім сумнівів у спроможності України переломити хід війни, досягти «максималістських» цілей звільнення окупованих територій лунали також [закиди стосовно неефективного використання українцями західної військової допомоги](#) і навіть звинувачення у небажанні використовувати передові західні тактики. Однак вже наприкінці серпня тональність зовнішніх оцінок дещо змінилася, оскільки з'явилися підстави для більш об'єктивної оцінки доцільності та своєчасності коригування тактики та оперативних планів українського наступу. Провідні [західні аналітики змушені були визнати правильність дій українських](#)

військових, вимушених воювати в абсолютно унікальних умовах, непередбачених сучасними західними військовими доктринами.

Прорив першої лінії російської оборони став можливим не лише завдяки зазначеним змінам тактики, але й **комплексу дій** зі створення постійної напруги, розтягування російських військ по всій лінії фронту, руйнування шляхів логістики та ліній зв'язку, знищення складів (боєприпасів, пального, інших запасів), штабів, місць дислокації резервних сил як у близькому, так і в глибокому тилу противника.

Одним із ключових стримуючих факторів досягнення цілей поточної наступальної операції залишається чисельна перевага противника в основних засобах озброєння. Водночас технологічні переваги озброєнь західного виробництва дозволили значно **скоротити розрив у балансі військових потенціалів на користь України**. Застосування західної військової техніки продемонструвало також ще одну суттєву її перевагу перед радянськими та російськими зразками окрім суто бойових характеристик, а саме — значно **вищі шанси виживання екіпажів в разі бойового ураження**.

Протягом серпня зберігалася тенденція розширення географії війни на територію країни-агресора шляхом завдання ударів по сухопутних та морських цілях у глибокому тилу. Хоча Україна дотримується політики офіційного невизнання відповідальності за подібні атаки, які, зрозуміло, є демонстрацією нарощення спроможностей України до завдання асиметричних ударів на великих відстанях. Важливою особливістю цих атак була відсутність жертв серед цивільного населення, наявність яких могла заподіяти значну шкоду міжнародному іміджу України з імовірними негативними наслідками для рівня зовнішньої підтримки.

Загадкова катастрофа літака, на борту якого перебували Є. Пригожин та С. Уткін (головні особи ПВК «Вагнер») стала логічним завершенням невдалої спроби антипутінського заколоту, який своєю чергою продемонстрував ризики створення приватних армій. Водночас росія продовжує залучати низку ПВК до бойових дій в Україні, а також практикує пригожинські методи використання мобілізації ув'язнених в обмін на звільнення від кримінальної відповідальності.

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ ТА ДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

На кінець серпня стала очевидною неминучість зміни керівника МО України. Не виключено, що серед причин, які могли спонукати Президента В. Зеленського до такого рішення, були й невдачі на лінії фронту. Міністр оборони не відповідає безпосередньо за оперативну діяльність Збройних сил, але мав би понести щонайменше політичну відповідальність за грубі порушення та прорахунки у сфері оборонних закупівель, повідомлення про які з'явилися у публічній площині, та їх наслідки для боєготовності.

Окрім скандалів навколо закупівель майже головною темою серпня стали зловживання посадових осіб, діяльність яких пов'язана з мобілізацією. Після масштабної перевірки діяльності обласних територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), Президент ухвалив рішення про **заміну керівників усіх обласних ТЦК та СП**. Водночас історія з воєнкомами очевидно є лише епізодом більш серйозної **проблеми комплектування**, а їх заміна навряд чи призведе до її належного вирішення. Попри **оптимістичні офіційні заяви** стосовно заходів мобілізації, низка законодавчих та відомчих ініціатив, спрямованих на **розширення категорій мобілізаційного резерву**, свідчить про зворотне. Зокрема, це стосується зниження вимог до стану здоров'я військовозобов'язаних, запроваджених змінами до Положення про військово-лікарську експертизу в ЗСУ наказом Міністра оборони 18 серпня 2023 р.

МІЖНАРОДНІ ПОДІЇ (ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ)

Найбільш важливою міжнародною подією серпня, що може мати реальний вплив на врегулювання конфлікту, стала зустріч Саудівській Аравії за участю представників понад 40 держав, у т. ч. ключових глобальних і регіональних лідерів. Хоча й по завершенню дводенних консультацій стосовно формули миру для України й не були ухвалені проривні рішення, але її результати — **за оцінками вітчизняних і зарубіжних офіційних осіб і ЗМІ** — були загалом позитивними для України. Це був вже другий раунд переговорів, який на відміну від першої зустрічі в Копенгагені (в червні 2023 р.), зібрав представників майже втричі більшої кількості держав і

значно ширше географічне представництво. Важливо також, що на зустрічі не було російської делегації.

Отже, аналіз найбільш важливих подій, політичних заяв та рішень дозволяє зробити наступні висновки:

- ✓ станом на кінець серпня 2023 р., після трьох місяців масштабної ескалації бойових дій українські Сили оборони досягли тактичних успіхів на південному напрямку, які створюють умови для подальшого розвитку наступальної операції на оперативну глибину оборони противника;
- ✓ демонстрація спроможності до продовження наступу до певної міри зменшила політичні ризики, пов'язані з залежністю об'ємів і темпів зовнішньої військової допомоги від результатів на полі, а також конкуренцією представників різних позицій стосовно передумов врегулювання російсько-українського конфлікту;
- ✓ суттєво зростають воєнні, економічні та політичні ризики, пов'язані зі здатністю сторін конфлікту вести тривалу війну на виснаження і, відповідно, зростає актуальність сталої підтримки України з боку міжнародних партнерів.

II.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

Серпень 2023 р. можна оцінити як етап активної підготовки до нового політико-дипломатичного сезону. На фоні інтенсивного діалогу з країнами-партнерами українська дипломатія (крім поточних завдань) зосереджувала зусилля на: просуванні української Формули миру; переговорному процесі щодо гарантій безпеки; проведенні чергового саміту «Кримської платформи». Ці напрями є складовими загального зовнішньополітичного курсу офіційного Києва щодо забезпечення зовнішніх умов для перемоги над країною-агресором.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ

Оцінювати особливості зовнішньої політики України у серпні 2023 р., очевидно, слід в контексті підсумків екстреної наради послів України, що відбулась на початку місяця. На цій нараді Глава держави окреслив **п'ять зовнішньополітичних орієнтирів**: «Формула миру — перший. Зброя та санкції — другий. Інтеграція України в Євросоюз і НАТО, безпекові гарантії та політика сусідства — третій орієнтир. Четвертий — економіка та відновлення, трансформація. П'ятий — наші люди як в Україні, так і за кордоном...». Загалом ці завдання визначили характер і спрямованість діалогу офіційного Києва з країнами-партнерами.

Політичний діалог з іноземними партнерами. Протягом місяця спостерігалася досить висока інтенсивність переговорного процесу. Продуктивним можна вважати європейське турне Президента України (19-21 серпня) до Швеції, Нідерландів і Данії, в рамках якого вдалося просунути у питаннях військової допомоги Україні (зокрема, надання літаків F-16), підтримки української Формули миру тощо. Також до активу української дипломатії слід віднести зустрічі та переговори в рамках саміту Україна-Балкани (Афіни, 21 серпня) з лідерами ряду балканських країн, з Президентами Молдови і Болгарії, а також підписання з Президентом Греції **«Спільної декларації України та**

Грецької Республіки щодо євроатлантичної інтеграції України».

Серед інших значущих для України контактів варто відзначити зустрічі та переговори в Києві (у т. ч. в рамках саміту «Кримська платформа») з Президентом Португалії Марселу Ребелу де Соузою, Президенткою Угорщини К. Новак, Прем'єр-міністром Норвегії Йонасом Гаром Стере, Президентом Литви Г. Науседою, Прем'єр-міністром Фінляндії П. Орпо. Також важливими фрагментами міжнародного діалогу були телефонні переговори з Президентом США Дж. Байденом, Прем'єр-міністром Японії Ф. Кішидою, Президентом Замбії Хакаінде Хічілемою.

Паралельно на рівні Офісу Президента, Уряду, МЗС та інших профільних міністерств здійснювалися робочі зустрічі та консультації з іноземними партнерами, зокрема, з урядовцями Туреччини, парламентарями США і Канади, керівництвом провідних компаній з виробництва зброї (BAE Systems) тощо.

Своєю чергою, в рамках традиційних дипломатичних процедур Президент України прийняв вірчі грамоти у нових послів Німеччини, Швеції, Індонезії, Чилі, Колумбії, Перу, які розпочинають дипломатичну місію в нашій країні.

Просування українських інтересів й ініціатив на світовій арені. У серпні 2023 р. українська дипломатія на різних рівнях активно лобіювала кілька пріоритетних тем, використовуючи формат двосторонніх відносин, міжнародні майданчики, публічні заходи тощо.

Перше. Серед ключових завдань офіційного Києва — організація Глобального саміту для міжнародного утвердження української Формули миру. Цей мирний план, з одного боку, має універсальний характер і слугуватиме основою для інтеграції різних мирних ініціатив, а з іншого — є стимулом для подальшої консолідації країн з різних регіонів

світу, солідарних з Україною. Нині українська дипломатія зосереджує зусилля щодо забезпечення підтримки Формули миру з боку країн Глобального Півдня. З цією метою в серпні відбувся черговий раунд переговорів з політичними радниками лідерів країн з різних регіонів світу (про це нижче). Для просування Формули миру українська сторона в серпні: а) організувала тематичне інтерв'ю Глави держави з представниками ЗМІ Латинської Америки; б) провела серію цільових міжнародних заходів з нагоди 32-ї річниці Незалежності України; в) організувала серію зустрічей з іноземними дипломатами з теми Формули миру. Нині до українського мирного плану приєдналось понад 60 країн світу. За інформацією високого представника ЄС із зовнішньої політики й політики безпеки Ж. Борреля наступна зустріч для обговорення «формули миру» може відбутись наприкінці вересня під час засідання Генеральної асамблеї ООН.

Друге. Укладення пакету договорів з державами G7 та іншими країнами, що приєднуються до «Спільної декларації про підтримку України». З серпня українська сторона розпочала переговори з США щодо укладення двосторонньої угоди про надання безпечних гарантій в рамках Декларації G7. Згодом стартували аналогічні переговори з Великою Британією (11 серпня) і Канадою (26 серпня).

У серпні 2023 р. до цього документу приєднались понад 25 країн-партнерів (включно з країнами G7). Слід зазначити, що укладення відповідних угод жодним чином не є заміною або альтернативою членства України в НАТО. Навпаки, така договірна система безпечних зобов'язань має наближати приєднання країни до Альянсу.

МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ ТА ПОДІЇ

5 серпня у Джидді (Саудівська Аравія) відбувся другий раунд переговорів щодо ключових принципів відновлення сталого й справедливого миру для України (Формула миру), в якому взяли участь дипломати з понад 40 країн Європи, Близького Сходу та Азії, Африки, Північної і Південної Америки тощо. Важливим моментом є суттєве збільшення кількості держав, зокрема, участь представників Китаю, Індії, ПАР, Бразилії тощо. За інформацією ЗМІ, було вирішено сформувати робочі групи за ключовими темами 10 пунктів української «Формули миру».

21 серпня Афінський саміт, в якому взяли участь керівництво ЄС, лідери балканських країн, Україна і Молдова, ухвалив Декларацію на підтримку України, в якій засудив російську агресію і висловив «непохитну підтримку незалежності, суверенітету й територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів...». У документі наголошується на невідворотності покарання за воєнні злочини під час російської агресії.

23 серпня в Києві у гібридному форматі відбувся III саміт «Кримської платформи», присвячений шляхам і перспективам деокупації півострова, його наступного відродження та реінтеграції. Число учасників склало 63 країни і ряд міжнародних організацій — зокрема, в цьому році до саміту приєдналися Бахрейн, Сербія, Східний Тимор, ОАЕ, Дунайська комісія, ЮНЕСКО та Світова організація туризму. Новацією саміту стало ухвалення відкритого Меморандуму щодо відновлення та розвитку підприємництва у Криму після його деокупації. До цього документу вже приєдналися ряд міжнародних, національних та локальних бізнесів, зокрема, SkyUp/JoinUp, Vodafone, Nokia, Hyatt Ukraine, Polski Holding Hotelowy, Fozzy Group та ін.

22-24 серпня в столиці ПАР відбувся саміт БРІКС за участю лідерів Китаю, Бразилії, Індії, ПАР та глави МЗС рф с. лаврова. Відсутність на цьому заході в. путіна, який підлягає арешту згідно з ордером МКС, стало свідченням міжнародної ізоляції лідера країни-агресора. БРІКС ухвалив рішення запросити Аргентину, Єгипет, Іран, Ефіопію, ОАЕ і Саудівську Аравію приєднатися до цього об'єднання. Загалом підсумки саміту свідчать про намагання його учасників (насамперед КНР і рф) сформувати альтернативу та противагу G7 і загалом колективному Заходу. Це підтверджує тенденцію поглиблення глобальної поляризації — консолідації демократичного світу і згуртування авторитарних країн, що відзначалося у попередніх моніторингових звітах Центру Разумкова (березень 2023 р.).

У серпні держави Балтії здійснили ряд превентивних заходів з метою позбавлення від «п'ятої колонії» представників «руського мира» — громадян рф і Білорусі. Зокрема: а) Управління у справах громадянства та міграції Латвії висунуло вимоги, щоб близько 6 тис. російських громадян (які не складали відповідний іспит, не отримали тимчасову

посвідку на проживання) залишили країну; б) департамент міграції Литви визнав загрозою національній безпеці 1 164 білорусів та росіян, скасував дозволи на тимчасове проживання і відмовив у видачі дозволів на постійне проживання; в) Міністерство юстиції Естонії підготувало проект закону, за яким громадянам країни-агресора буде тимчасово заборонено голосувати на місцевих виборах.

Протягом серпня країнами-союзниками здійснювалася активна військова допомога Україні у протистоянні російській агресії. Зокрема, Парламент Швеції схвалив новий пакет допомоги (€270 млн); Уряд Німеччини звітував про черговий транш військової допомоги Україні (зброя, засоби ППО, воєнна техніка); Фінляндія оголосила про 18-й пакет військової допомоги на суму €94 млн; США заявили про надання чергової партії боєприпасів, техніки, запчастин на \$250 млн.

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗДОБУТКИ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

У серпні українська сторона здійснила ряд важливих кроків щодо завершення виконання пакету рекомендацій Єврокомісії: а) Верховна Рада ухвалила Закон «Про вдосконалення діяльності Антимонопольного комітету України», який надає додаткові інструменти для боротьби з корупцією; б) набув чинності важливий євроінтеграційний закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатів на посаду судді Конституційного суду України»; в) Верховна Рада ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих

актів України щодо мінімізації потенційного олігархічного впливу на політичні партії, удосконалення механізмів державного фінансування та державного контролю за діяльністю політичних партій»; г) на вересень заплановано остаточне ухвалення проекту Закону «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану».

Наприкінці серпня Міністр закордонних справ України Д. Кулеба на зустрічі з главами МЗС Євросоюзу окреслив **пакет спільних завдань** Києва і Брюсселю, серед яких він відзначив наступні: збільшення експорту українського зерна, розширення кількості учасників Формули миру; повернення викрадених Росією українських дітей; нарощування спільного виробництва зброї; відкриття до кінця 2023 р. переговорів про членство України в ЄС.

Узагальнюючи підсумки серпня, слід зазначити, що українська сторона розгорнула активну підготовку до нового політичного сезону, розпочавши переговорний процес з провідними країнами світу щодо укладання відповідних угод про двосторонні безпекові зобов'язання і домовленості. Водночас до активу національної дипломатії слід також віднести розширення міжнародної підтримки «Формули миру» і прогрес щодо організації відповідного саміту у 2023 р. Своєю чергою, є підстави говорити про помітне просування на євроінтеграційному шляху, що дає підстави сподіватися на започаткування переговорів про вступ до ЄС наприкінці поточного року.

III.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА СФЕРА

1. ЗАКОНОДАВСТВО

1.1. 20 серпня 2023 р. набув чинності Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України». Це, фактично, була друга спроба українських парламентарів реалізувати на практиці одну із вимог, висловлених Європейською Комісією під час надання Україні статусу кандидата на членство у ЄС в червні 2022 р., а саме — «впровадити законодавство про процедуру добору суддів Конституційного Суду України, включаючи процес попереднього відбору на основі оцінки їх доброчесності та професійних навичок, відповідно до рекомендацій Венеційської комісії». Перша «спроба» була зроблена ВРУ ще в кінці 2022 р., однак вона, на думку окремих вітчизняних та зарубіжних експертів, виявилась не зовсім вдалою. Натомість, на переконання вітчизняних урядовців, ухвалений 27 липня 2023 р. законопроект був розроблений саме з огляду на необхідність урахування рекомендацій Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеційська Комісія), висловлених в оновленому Висновку CDL-AD(2022)054 від 16-17 грудня 2022 р., який був оприлюднений після ухвалення Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах» від 13 грудня 2022 р. № 2846-IX та листі від 25 січня 2023 р., у якому Венеційська Комісія висловила свої додаткові рекомендації щодо порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України. Саме тому шляхом внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Регламенту Верховної Ради України, Законів України «Про Конституційний Суд України», «Про правовий режим воєнного стану» були уточнені окремі законодавчі положення про проведення конкурсного відбору кандидатур

на посаду судді Конституційного Суду України.

Основною новелою ухваленого Закону вважається «посилення» ролі міжнародних представників у відборі кандидатів в судді КСУ. Крім того, законодавчими змінами передбачено, що у період дії воєнного стану буде проводитись не тільки спеціальна перевірка, а й перевірка, передбачена Законом «Про очищення влади» щодо осіб, які претендують на посаду судді, судді КС, члена Вищої ради правосуддя, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Передбачається також, що за критеріями високих моральних якостей та визнаного рівня компетентності у сфері права кандидати отримуватимуть лише дві оцінки — «відповідає» або «не відповідає». Дорадча група експертів ухвалює рішення щонайменше чотирма голосами її членів, з яких принаймні двоє запропоновані міжнародними організаціями чи Європейською комісією «За демократію через право».

1.2. Особливості функціонування в країні режиму воєнного стану знайшло своє часткове відображення в ухваленому 23 серпня 2023 р. Законі «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей обчислення строків досудового розслідування в умовах воєнного стану». Предметом удосконалення правового регулювання стали питання нових підходів в обчисленні строків досудового розслідування, об'єднання кримінальних проваджень, а також внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо окремих категорій справ з огляду на умови воєнного стану. Зокрема, відтепер у кримінальних провадженнях, в яких відомості про кримінальне правопорушення, за виключенням злочинів, передбачених ст. 437-439 чи ч. 1 ст. 442 Кримінального кодексу України, внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань або винесена постанова про початок досудового розслідування у порядку, встановленому

цією статтею, від дати введення воєнного стану і до дати його припинення чи скасування строку досудового розслідування до дня повідомлення особи про підозру [становить тридцять місяців](#).

2. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ

2.1. 9 серпня 2023 р. ВРУ ухвалила Звернення до парламентів та урядів іноземних держав, міжнародних організацій та їх парламентських асамблей щодо намірів російської федерації провести незаконні вибори на тимчасово окупованих територіях Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської [областей України](#). В ньому українські парламентарі звертають увагу на те, що продовжуючи агресивну війну проти України, яка була розпочата у лютому 2014 р. та 24 лютого 2022 р. перейшла у повномасштабне військове вторгнення, рф постійно і демонстративно нехтує загальновизнаними принципами та нормами міжнародного права. Так, з 2014 р. рф проводить незаконні референдуми та вибори на тимчасово окупованих частинах території України — в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, частинах Донецької, Луганської обл. України, а у 2023 р. готується також провести незаконні вибори й на території Херсонської та Запорізької обл. України. При цьому, примусово, шляхом залякування та шантажу окупаційна адміністрація рф залучає до участі в них громадян України — мешканців цих територій, у тому числі шляхом протиправної паспортизації та заміни українських ідентифікаційних документів на їхні російські аналоги. У зв'язку з цим ВРУ закликає парламенти та уряди іноземних держав, міжнародні організації та їх парламентські асамблеї насамперед розширити та прискорити підтримку України в зусиллях з відсічі російській збройній агресії та відновлення суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаного кордону, а також не визнавати, у разі проведення, легітимності будь-яких «виборів» на тимчасово окупованих частинах території України, а також легітимності структур, які їх організовують, не визнавати легітимності жодного виборного органу рф, вибори до якого відбуватимуться на тимчасово окупованих частинах території України або до якого внаслідок таких «виборів» будуть включені представники окупаційних адміністрацій рф на тимчасово окупованих частинах [території України](#).

2.2. Напередодні Дня Незалежності України народні депутати України схвалили Заяву ВРУ про пріоритетні напрями державної політики України у сфері деокупації, реінтеграції і відновлення Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Українські парламентарі в черговий раз нагадали, що саме Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції № 68/262 від 27 березня 2014 р. «Територіальна цілісність України» закликала всі держави відмовитися та утримуватися від дій, спрямованих на часткове чи повне порушення національної єдності та територіальної цілісності України, у тому числі від будь-яких спроб зміни державного кордону України, вдаючись до погроз силою або до інших незаконних засобів, а також звернулася із закликом до всіх держав, міжнародних організацій та установ не визнавати будь-якої зміни статусу Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, у тому числі на основі результатів незаконного так званого референдуму, проведеного окупаційною адміністрацією 16 березня 2014 р., та утримуватися від будь-яких дій чи кроків, які можуть тлумачитися як визнання такої зміни. У зв'язку з цим ВРУ заявляє, що державна політика України щодо деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій ґрунтується на пріоритетності гарантій безпеки людини, вжиття всіх необхідних заходів для забезпечення її прав і основоположних свобод, а для захисту прав і свобод людини та громадянина і відновлення контролю над тимчасово окупованими рф територіями Україна реалізує комплекс військових, дипломатичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших заходів. При цьому, відновлення територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаного державного кордону, у тому числі деокупація Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, а також забезпечення державного суверенітету України є ключовою умовою завершення російсько-української війни. Однак припинення війни, розв'язаної рф проти України, шляхом будь-яких територіальних поступок державі-агресору є неприпустимим. [Народні депутати України наголошують](#), що усі регулярні та іррегулярні збройні формування держави-агресора мають бути повністю виведені з усієї території України, перебування Чорноморського флоту рф на території Кримського півострова є неможливим, з огляду на необхідність забезпечення національної, регіональної та глобальної безпеки.

IV. ЕКОНОМІКА

РІШЕННЯ

Президент України підписав [Законопроект № 9346-1](#), яким вводяться обмеження змін до держбюджету, що є однією з вимог МВФ у частині забезпечення передбачуваності бюджетної політики та посилення боргової стійкості.

Серед головних положень Закону виокремлюються ті, які стосуються бюджетних змін. Так, Закон надає право переглядати лише оборонні видатки, а також дозволяє розгляд у Парламенті лише тих бюджетних змін, які мають позитивний висновок Мінфіну. Крім того, встановлює обмеження держгарантій, які не можуть перевищувати 3% загальних доходів держбюджету.

Загалом, це слушні вимоги у напрямі бюджетної консолідації і належної прогнозованості реалізації бюджетної політики. От тільки питання — наскільки бюджетна консолідація у воєнний час доречна — залишається відкритим.

Україна на вимогу МВФ працює над [створенням і впровадженням](#) альтернативи кредитної програми «5-7-9» для великого бізнесу. Розширена програма дозволить бізнесу отримати дешевші кредитні гроші попри високу облікову ставку НБУ. Така програма буде доступна, зокрема, для компаній зі сфери енергетики, а також фокусуватиметься на відновленні критичної інфраструктури, наприклад, портової, яка була зруйнована під час війни.

Поки, однак, невідомо, які компенсаційні механізми (зменшення доходів внаслідок запровадження пільгових кредитних ставок) будуть залучені, та як здійснюватиметься контроль для недопущення нецільових (дешевих) кредитів.

Загалом, проблеми навколо процентних ставок продовжують мати глобальний вимір.

Так, 4 серпня один з провідних центральних банків світу — Банк Англії — [підвищив облікову ставку](#) на 25 б. п. до 5,25%, що стало 14-м підвищенням поспіль, оскільки центральний банк продовжує боротися з високою інфляцією. Банк Англії очікує, що інфляція значно знизиться — до 5% до кінця року, і повернеться до цільового показника 2% у II кв. 2025 р. Це рішення має глобальний характер і може мати обмежений вплив на процеси післякризового відновлення у багатьох країнах. Втім, на Україну це матиме незначний вплив, оскільки країна отримує фінансові ресурси від партнерських країн на грантовій основі або в рамках спеціальних пільгових умов.

Нагадаємо, наприкінці липня НБУ ухвалив [рішення знизити облікову ставку](#) з 25% до 22%, що стало можливим завдяки сповільненню інфляції в Україні та стійкій ситуації на валютному ринку. Це є важливим елементом забезпечення курсової стійкості за пом'якшення валютних обмежень і переходу до більшої гнучкості обмінного курсу, а з тим — вказує напрям діяльності НБУ у підтримці відновлення економіки, що має вітатись.

Також є підстави очікувати подальшого зміцнення вітчизняної економіки. Так, на саміті «Кримської платформи», який у серпні відбувся в Україні, було зроблено низку партнерсько-фінансово важливих заяв. По-перше, Євросоюз оголосив, що готує довгостроковий план фінансової підтримки України. По-друге, Прем'єр-міністр Японії пообіцяв надати до \$7 млрд допомоги Україні, а також взяти участь у повоєнному відновленні країни.

Більше того, 22 серпня Україна [отримала](#) черговий транш макрофіну від ЄС у €1,5 млрд. Тобто бюджетна підтримка ЄС у 2023 р. становить вже €12 млрд. Слід зазначити особливість, що хоча макропідтримка ЄС має форму кредиту, однак термін погашення кредиту складає 35 років, а відсотки

та інші платежі за обслуговування кредиту замість України сплачуватиме ЄС. Тобто умови ЄС є цілком сприятливими.

Своєю чергою, Уряд розпочав підготовку чотирирічного [Плану заходів](#) у рамках реалізації пропозиції Європейської Комісії щодо Регламенту Європейського Парламенту та Ради ЄС про створення Українського фонду, який має стати основою для надання макрофінансової допомоги з боку ЄС у сукупній сумі €50 млрд.

Насамперед йдеться про [визначення умов](#) надання підтримки Україні за результатом квартальної оцінки виконаних умов. Тому План України має бути реалістичним та передбачати реформи, що допоможуть країні досягнути макрофінансової стійкості та економічного зростання. Між тим, сам ЄС ще не ухвалив необхідну низку законодавчих актів для нових інструментів підтримки України.

Україна продовжує трансформувати власні інститути на їх відповідність міжнародним вимогам. Серед таких інститутів виокремлюється автоматичний обмін податковою інформацією. Натомість Міністерство фінансів [повідомило](#), що Державна податкова служба повністю готова до запуску відповідної системи.

Нагадаємо, Верховна Рада у березні ухвалила [Закон № 2970-IX](#), який став основним нормативно-правовим документом для старту системи, яка забезпечить міжнародний автоматичний обмін інформацією більш ніж із 100 податковими адміністраціями в інших державах.

Це повинно суттєво полегшити збирання доказової бази стосовно резидентів України, які уникають оподаткування, користуючись послугами фінансових структур за кордоном, а відтак посилити фінансову стійкість держави.

ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Характеристикою липня-серпня в економічній сфері можна вважати макроекономічне зміцнення. Вперше з серпня 2021 р. місячна інфляція мала негативне значення — у липні споживчі ціни в Україні знизились на 0,6%, що засвідчують [дані Держстату](#). У річному вимірі за підсумками липня-2023 вона знизилася

до 11,3% з 12,8% у червні. Є підстави очікувати її зниження за підсумками серпня. Досить стійкою є курсова динаміка гривні, що забезпечується рекордними міжнародними резервами.

За повідомленням [пресслужби НБУ](#), станом на 1 серпня 2023 р., міжнародні резерви України перевищили \$41,7 млрд (зростання за місяць на 6,9%) та вдруге поспіль оновили рекорд за історію незалежності України, головним чином завдяки надходженням від міжнародних партнерів. Загалом поточний обсяг міжнародних резервів забезпечує фінансування 5,6 місяця майбутнього імпорту, що за міжнародними стандартами є високим показником.

Це вкрай важливі ресурси, оскільки за результатами І п/р 2023 р. [зовнішньоторговельний дефіцит](#) (торгівлі товарами) України зріс у понад 2,5 раза, порівняно з відповідним показником 2022 р., досягши \$12,03 млрд (у І п/р 2022 р. дефіцит склав \$4,49 млрд). При цьому, експорт товарів становив \$18,37 млрд (або 88,7% порівняно із відповідним періодом 2022 р.), імпорт — \$30,45 млрд (120,6%).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,6 (у 2022 р. — 0,9). Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами із 224 країн світу.

Зрозуміло, що профінансувати такі дефіцити Україна в змозі лише за підтримки партнерських країн. Це підтверджується показниками первинних і вторинних доходів платіжного балансу. За цими статтями до України у І п/р 2023 р. надійшло \$15,7 млрд (минулого року \$11,1 млрд), що звело дефіцит рахунку поточних операцій лише до \$1,3 млрд.

Стосовно партнерської допомоги доречно вказати, що з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну [США](#) надали понад \$66 млрд загальної допомоги Києву. Це більше, ніж США надають у вигляді допомоги будь-якій іншій країні. Понад \$43 млрд було виділено як військова допомога, \$20,5 млрд — на підтримку бюджету України, а понад \$2,6 млрд — на підтримку переміщених осіб, біженців та інших вразливих верств населення в країні та за її межами.

За іншим повідомленням НБУ, платоспроможні банки України у І п/р 2023 р. отримали 67,6 млрд грн чистого прибутку (у ІІ кварталі — 34 млрд грн, 41% якого є прибуток ПриватБанку), порівняно з 4,6 млрд грн збитку за відповідний період 2022 р. (при цьому, лише 8 банків із 65 платоспроможних установ були збитковими із сукупним збитком 112 млн грн).

Головними чинниками прибутковості сектору залишаються зростання процентних доходів, передусім від високоліквідних активів (насамперед ОВДП). Так, чистий процентний дохід третій квартал поспіль є стабільно високим — понад 40% у річному вимірі.

Звичайно, такі високі доходи банків під час війни та кризового стану економіки потребують раціонального коригування. У Верховній Раді зареєстрували [Законопроект № 9656](#) про тимчасове (упродовж 2024-2025 рр.) оподаткування надприбутків банків. Ним пропонується оподаткувати чистий процентний дохід банків за ставкою 5% (додатково до сплати податку на прибуток підприємств), а «додаткові» кошти спрямовувати на потреби ЗСУ.

Такий підхід виглядає доречно, якщо механізми будуть виписані коректно та не допускать зловживань фіскальних органів.

Між тим, відбуваються зміни у структурі банківської системи. Так, за ІІ кв. 2023 р. частка державних банків знизилася на 0,7 п. п. до 50,2%. Проте, враховуючи перехід системно важливого Сенс Банку до групи державних, частка цієї групи в активах сектору в липні [перевищила](#) 53%. Ця тенденція посилює ризики у банківській системі, оскільки велика частка державного сектору зазвичай асоціюється з втратою ефективності системи.

Іншою позитивною характеристикою банківської системи є те, що обсяги чистого

роздрібного гривневого кредитного портфеля банків в ІІ кв. 2023 р. [зросли вперше](#) від початку повномасштабного вторгнення — на 4,5% — передусім унаслідок відновлення карткового кредитування. Також зросли обсяги іпотечного кредитування на 2,7% завдяки видачі позик за програмою «ЄОселя».

Наступним кроком структурних змін має стати поступове розширення кредитування малого та середнього бізнесу як найбільш динамічних економічних агентів.

Таким чином, у банківській системі накопичуються значні ресурси, які, однак, недостатньо працюють на реальний сектор, що стримує процеси відновлення. Актуальним завданням для влади стає пошук і впровадження інструментів, які спрямовуватимуть хоча б частину банківських ресурсів на реальне економічне прискорення.

Це особливо важливо для підтримки структурних змін, які ініціюються у реальному секторі та пов'язані із трансформаціями власності. За [повідомленням](#) Фонду державного майна, економічний ефект від приватизації у 2023 р. складе 3,4 млрд грн. Причому, безпосередньо від продажу об'єктів очікується отримати лише 2,4 млрд грн. Це вкрай низький показник навіть в умовах війни, оскільки означає відсутність реального інтересу великих інвесторів.

Підтвердженням цьому є те, що 15 серпня через відсутність учасників не відбувся повторний аукціон з приватизації Білгород-Дністровського морського торговельного порту, що, своєю чергою, гальмує структурні економічні трансформації.

Відтак, системним економічним завданням залишається прискорення оновлення і зміцнення реального сектору економіки та залучення на ці цілі ресурсів фінансового сектору.

У серпні продовжилася підготовка до опалювального сезону, тривають масштабні ремонти на багатьох теплових електростанціях, а також у планових ремонтах більшу частину місяця перебували 4 із 9 атомних енергоблоків, що обмежувало можливості забезпечувати зростаюче споживання електроенергії.

Завершено капітальний ремонт та підключено до мережі енергоблок на одній з ТЕС робочою потужністю 190 МВт. Загалом вже відремонтовані та перебувають у ремонті 24 енергоблоки теплової генерації потужністю у понад 4,3 тис. МВт, що становить понад 60% усієї потужності.

На 5 днів раніше запланованого терміну був під'єднаний до енергомережі блок однієї з атомних електростанцій ДП «НАЕК «Енергоатом», який додав в енергосистему 1 000 додаткових МВт потужності.

РИНОК ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

За результатами торгів на майданчику ДП «Оператор ринку» середня ціна електроенергії на ринку «на добу наперед» (РДН) у серпні 2023 р. зросла на 13,42%, порівняно з липнем 2023 р. — до 4 162,23 грн/МВт-год.

Найвища середньозважена ціна серпня спостерігалась станом на 28 серпня 2023 р. — 4712 грн/МВт-год, найнижча ж ціна сформувалась на 12 серпня 2023 р. — 3 359 грн/МВт-год.

За серпень середньодобовий обсяг реалізації на РДН склав 53 379 МВт-год, середній обсяг пропозиції 61 991 МВт-год, попиту 57 444 МВт-год.

За даними ДП «Оператор ринку», Індекс цін на день (8-23) у серпні зріс на 13,56% — до 4 553,12 грн/МВт-год, на ніч (1-7,24) зріс на 13,55% — до 2 912,54 грн/МВт-год,

на пік (20-23) на 7,28% — до 7 196,23 грн/МВт-год, на напів пік (8-19) на 17,66% — до 3 672,09 грн/МВт-год.

Показники споживання у певні дні перевищували рівень виробництва електроенергії. Для покриття попиту НЕК «Укренерго» вимушена була брати аварійну допомогу з енергосистем Румунії та Польщі, також був імпорт електроенергії зі Словаччини та Молдови. Зафіксоване короткочасне відключення дією захисту високовольтної лінії на Львівщині, нові пошкодження унаслідок ракетного обстрілу РФ (22 серпня 2023 р.) у мережах на Дніпропетровщині, Харківщині, Запоріжжі, Херсонщині.

За даними ENTSO-E Transparency Platform, Україна експортувала (27 серпня 2023 р.) електроенергію до Словаччини (200 МВт-год), вперше після відновлення аукціонів на перетин за цим напрямом, а також до Молдови (4 МВт-год). Експорт відбувався тільки у години профіциту в енергосистемі (вдень о 8-11), стимулом до якого є активність сонячної генерації у цей період доби. Водночас імпорт був значно більший: 2 668 МВт-год зі Словаччини та 631 МВт-год з Молдови.

СЕКТОР ВДЕ

Заборгованість НЕК «Укренерго» перед ДП «Гарантований покупець» склала 25 млрд грн. **Однією з причин несвоєчасних розрахунків з суб'єктами ВДЕ** є неможливість розрахувати небаланси з вересня 2022 р.

За інформацією ДП «Гарантований покупець», загальний відсоток розрахунків НЕК «Укренерго» за послугу із забезпечення збільшення виробництва електричної енергії з ВДЕ, надану ДП у 2023 р., складає 11%. З метою врегулювання заборгованості розпочато процедуру внесення змін до Постанови НКРЕКП від 26 квітня 2019 р.

№ 641, а також вжито інших заходів щодо погашення заборгованості за надану послугу з вересня 2022 р.

РИНОК ГАЗУ

Продовжується закачування газу в українські підземні газосховища (ПСГ), станом на кінець серпня, накопичено 14 млрд куб. м газу із врахуванням буферного ресурсу (минулого року цього показника вдалося досягнути лише на початку жовтня). Однак треба враховувати, що із вказаного обсягу 1,8 млрд куб. м газу належить нерезидентам, що закачали його на митний склад в режимі «short haul».

За інформацією групи «Нафтогаз», упродовж літа 2023 р. придбано до 800 млн куб. м газу в приватних українських видобувників.

Ціни на природний газ для населення залишаться незмінними. Кабінет Міністрів України (22 серпня 2023 р.) продовжив дію ПСО на ринку природного газу (Постанова № 812) 15 квітня 2024 р. (включно), що дозволить зберегти без змін тарифи на тепло для населення.

ТОВ «ГПК «Нафтогаз Трейдинг», на яке покладено спеціальні обов'язки з постачання природного газу, буде реалізовувати газ за такими цінами:

- ✓ 7 420 грн/тис. куб. м — для виробників тепла для населення;
- ✓ 16 390 грн/тис. куб. м — для виробників тепла для бюджетних організацій;

Для інших споживачів ціна газу буде знижена відносно минулого сезону та

визначатиметься за формулою, виходячи з ринкових цін в Україні.

Уряд також ухвалив рішення призупинити договірне списання коштів з рахунків підприємств теплокомуненерго (ТКЕ) за несвоєчасну оплату за газ. Відтак, у них буде залишатись 35% коштів, отриманих від споживачів тепла за надані послуги, що дозволить підприємствам ТКЕ скеровувати гроші на свої першочергові потреби. Ухвалена норма буде діяти з 1 вересня 2023 р. до 31 грудня 2023 р.

РИНОК ПАЛИВ

Статистика за серпень свідчить про подорожчання пального на АЗС на 4-5 грн/л. Упродовж серпня середня ціна (по країні) бензину марки А-95 зросла на 4,41 грн/л і склала 55,02 грн/л, бензин А-95+ дорожчав на 4,39 грн/л — до 47,81 грн/л, а дизельне пальне — на 4,84 грн/л, до 52,62 грн/л. Середня ціна на скраплений газ за серпень у мережах АЗС збільшилася на 0,51 грн/л — до 23,96 грн/л.

Загалом на кінець серпня бензин та дизельне пальне (ДП) подорожчали на 10%. Серед чинників збільшення цін на пальне — підвищення податків. Газ додає в ціні повільніше, оскільки на нього не був підвищений акцизний збір, на відміну від бензину та ДП.

Крім того, нафтові котирування на світовому ринку вийшли на рівень \$83-85/бар, в результаті чого котирування нафтопродуктів в ЄС також підвищились, що вплинуло на подорожчання палива на українських АЗС (Україна закуповує виключно те паливо, яке постачається до ЄС).

VI.

СОЦІАЛЬНІ СКЛАДОВІ БЮДЖЕТУ-2024

Уряд на своєму вересневому засіданні затвердив Бюджет на наступний 2024 р. [Проект бюджету подано на розгляд до Верховної Ради](#). Війна змінила традиційні форми та підходи до процесу аналізу та прогнозування економічного та соціального розвитку країни. Відсутність повної поточної статистичної інформації та додаткові джерела невизначеності, у першу чергу щодо тривалості та наслідків бойових дій, фактично унеможливили процес прогнозування у традиційній до війни формі та розрізі показників. У зв'язку з цим процес [прогнозування здійснюється в режимі реального часу](#) в умовах високого ступеня невизначеності та непередбачуваності.

Складності бюджетного прогнозування зумовлені тим, що з початку повномасштабної війни економіка України функціонує в умовах безпрецедентних безпекових викликів, що призвело не тільки її (економіки) до падіння, а й до кардинальної зміни структури загалом. Додатковим викликом для аналізу та прогнозування економічного розвитку є складність оцінки поточної ситуації, оскільки статистична інформація з початку повномасштабного вторгнення є суттєво обмеженою та публікується із затримкою у часі. Адаптація підприємств до нових умов діяльності в умовах воєнного стану сприяла певному відновленню економічної активності, але цей процес є нерівномірним, оскільки потребує значного обсягу фінансування та інвестицій, що своєю чергою обмежено безпековими ризиками.

Бюджет на 2024 р. сформований з найбільшими видатками в історії України.

Доходи:	1,732 трлн грн (власні доходи, загальний 1,56 трлн грн)
Видатки:	3,308 трлн грн (загальний 3,1 трлн грн)
Дефіцит:	1,531 трлн грн (дефіцит державного бюджету передбачається на рівні 20,4% ВВП, у т. ч. загальний фонд – 19,6% ВВП та спеціальний фонд – 0,8 відсотка ВВП)

Всі доходи Державного бюджету спрямовуватимуться на оборону. Проект бюджету не містить видатки ані на державний Фонд регіонального розвитку, ані на Дорожній фонд, не передбачено жодних інвестиційних проєктів, у межах яких в цьому році здійснювалися заходи щодо ремонту/реконструкції

об'єктів у державній власності. Залишається лише Фонд ліквідації наслідків збройної агресії, наповнення якого передбачено лише за рахунок конфіскованого та проданого російського майна. Усі непередбачувані капітальні витрати у 2024 р. фінансуватимуться з резервного фонду (44,8 млрд грн) за рішенням Кабміну.

Революційною називають ідею перенаправлення частини податку на доходи фізичних осіб із грошового забезпечення військово-службовців (прогноз – 96,3 млрд грн) із місцевих бюджетів до спецфонду держбюджету, а також скорочення норми відрахування звичайного ПДФО до 60% для громад. Така пропозиція обумовлена тим, що забезпечення видатків оборони може відбуватися лише з власних внутрішніх ресурсів. Але досвід 2023 р. показав, що внутрішнього ресурсу не вистачає.

Видатків на оборону передбачено на 113 млрд грн більше, порівняно з 2023 р., і це більше, ніж на соціальну сферу, освіту та медицину разом. При чому існує припущення, що видатки на оборону ще декілька разів будуть переглядатися у бік збільшення протягом року, як це робилось упродовж 2023 р.

Надходження податків до Державного бюджету	1,538 трлн грн
Видатки з Державного бюджету на сектор безпеки та оборони	1,685 трлн грн

Фінансування загального фонду державного бюджету у 2024 р. планується повністю за рахунок зовнішніх державних запозичень у сумі 1 527 трлн грн. Таким чином, зовнішні запозичення у 2024 р. складуть 100% загального обсягу надходжень.

ХТО ПОКРИВАЄ ПОТРЕБИ УКРАЇНИ У ЗОВНІШНЬОМУ ФІНАНСУВАННІ?	
ЄС	45%
США	30%
МВФ	13%
Інші	12%

У проєкті Державного бюджету України на 2024 р. видатків на соціальну сферу, освіту та медицину передбачено більше, порівняно з 2023 р.

Статті видатків	Запланований розмір видатків (млн грн)	Збільшення видатків (порівняно з 2023 р.) (млн грн)
Соціальний захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини	88 708,3	на 2 610,5 млн грн (на 3%)
Виплата житлових субсидій та пільг громадянам на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива та скрапленого газу (для надання державної підтримки 3,2 млн домогосподарств).	49 908,3	на 12 038,1 млн грн (на 32%)
Соціальний захист дітей та сімей (забезпечуватимуться виплати різних видів допомог понад 1,6 млн отримувачам)	27 640,8	на 786,4 млн грн (на 3%)
Підтримка малозабезпечених сімей (понад 250 тис.)	20 167,5	на 4 586,8 (на 30%)
Соціальний захист осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю.	5 853,9	на 2 412,1 млн грн (на 70 %)
Оздоровлення та відпочинку дітей, які потребують особливої уваги та підтримки	316,5	на 6,7%
Програми та заходи ветеранської політики	13 554,2	у 2 рази більше
Видатки на охорону здоров'я (державний бюджет з трансфертами)	201 902,1	на 24 364,7 млн грн (на 13,7%)
Видатки на освіту (державний бюджет з трансфертами)	178 800	на 22 881 млн грн (на 15%)

Слід також пам'ятати, що гроші від ЄС, МВФ та вже США (88% всього обсягу грошей), особливо в наступному році, будуть отримані за виконання конкретних умов, тобто «гроші в обмін на реформи».

Продовжиться підтримка українців, які перемістилися з територій, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії шляхом виплати допомоги на проживання понад 2 млн внутрішньо переміщених осіб за удосконаленням механізмом.

Бюджетом вперше передбачено **розвиток соціальних послуг**. Фінансування цих проєктів буде здійснюватися за рахунок передбаченої Міністерством соціальної політики України нової бюджетної програми **«Розвиток системи соціальних послуг»** з обсягом видатків **1 028,7 млн грн**.

Але трансферт для Пенсійного фонду України у 2024 р. передбачається на рівні 2023 р. у сумі **271 859,4 млн грн**. Прогнозується зростання дохідної частини бюджету Пенсійного фонду України за рахунок очікуваного надходження єдиного соціального внеску у сумі 582,7 млрд грн. Хоча такий розрахунок виглядає сумнівним. Так, підприємства адаптувались до нових умов в поєднанні з відновленням внутрішнього попиту, який був традиційним драйвером зростання економіки України у попередні роки. Але цей процес є

нерівномірним, оскільки потребує значного обсягу фінансування та інвестицій, що своєю чергою обмежено безпековими ризиками.

Передбачено підвищення мінімальних соціальних стандартів — **мінімальної заробітної плати з 1 січня 2024 р. до 7 100 грн, з 1 квітня 2024 р. — 8 000 грн та посадового окладу працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки з 1 січня 2024 р. у розмірі 3 195 грн, з 1 квітня 2024 р. — 3 600 грн**. При цьому керівники бюджетних установ та державних органів мають забезпечити утримання чисельності працівників та виплату заробітної плати в межах видатків, передбачених у проєкті Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік».

Отже, фінансування соціальної сфери, як і в бюджеті 2023 р. є другим бюджетним пріоритетом. Проте зовнішнє фінансування України викликає занепокоєння, з урахуванням того, що наразі нові кредитні лінії виділяються нерегулярно. [США не ухвалили рішення щодо виділення Україні \\$20+ млрд, а ЄС так і не проголосували за допомогою \(План відновлення, реконструкції та модернізації України — Ukraine Plan\) в €50 млрд для України до 2027 р. \(по €12.5 млрд на рік\) мають підготувати до кінця жовтня](#). Проте навіть ці кошти не вирішують проблему нестачі матеріальних ресурсів.

VII.

ПОЗИЦІЇ ГРОМАДЯН З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ¹

ЧИ ЗДАТНА УКРАЇНА ПОДОЛАТИ ІСНЮЮЧІ ПРОБЛЕМИ ТА ТРУДНОЩІ?
% опитаних

	Грудень 2021 р.	Вересень-жовтень 2022 р.	Грудень 2022 р.	Лютий-березень 2023 р.	Травень 2023 р.	Липень 2023 р.
Здатна подолати протягом найближчих кількох років	17,7	40,6	49,9	49,4	43,0	42,7
Здатна подолати у більш віддаленій перспективі	54,4	42,6	37,0	35,9	43,2	41,7
Не здатна	17,6	5,2	5,1	3,4	4,8	6,4
Важко відповісти	10,3	11,6	8,0	11,3	9,0	9,2

¹ Результати соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 5 по 11 липня 2023 р. в рамках проєкту Програми MATRA, що фінансується Посольством Королівства Нідерландів в Україні.

Оцінки та висновки авторів дослідження не слід розглядати як офіційну позицію Посольства.

Опитування методом face-to-face проводилося у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій обл. та м. Києві (у Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Херсонській обл. – лише на тих територіях, що контролюються Урядом України та на яких не ведуться бойові дії).

Опитування проводилося за стратифікованою багатоступеневою вибіркою із застосуванням випадкового відбору на перших етапах формування вибірки та квотного методу відбору респондентів на заключному етапі (коли здійснювався відбір респондентів за статеві-віковими квотами). Структура вибіркової сукупності відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на яких проводилося опитування, станом на початок 2022 р. (за віком, статтю, типом поселення).

Опитано 2 017 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

НАСКІЛЬКИ ВИ ДОВІРЯЄТЕ СОЦІАЛЬНИМ ІНСТИТУТАМ?												
% опитаних												
	Липень-серпень 2021 р.				Травень 2023 р.				Липень 2023 р.			
	Довіряють*	Не довіряють**	Важко відповісти	Баланс довіри-недовіри***	Довіряють*	Не довіряють**	Важко відповісти	Баланс довіри-недовіри***	Довіряють*	Не довіряють**	Важко відповісти	Баланс довіри-недовіри***
Збройні сили України	68,3	24,8	6,7	43,5	93,0	3,5	3,4	89,5	92,6	5,3	2,3	87,3
Добровольчі загони	53,5	33,4	13,1	20,1	85,9	7,7	6,4	78,2	86,8	8,6	4,6	78,2
Волонтерські організації	63,6	25,1	11,3	38,5	81,7	9,7	8,6	72,0	82,9	11,2	5,9	71,7
Державна служба з надзвичайних ситуацій	61,4	28,7	9,9	32,7	80,0	13,1	7,0	66,9	81,3	13,4	5,4	67,9
Національна гвардія України	53,6	36,0	10,4	17,6	82,9	9,8	7,4	73,1	81,0	13,8	5,3	67,2
Президент України	36,2	57,6	6,2	-21,4	83,3	11,3	5,4	72,0	79,9	15	5,2	64,9
Державна прикордонна служба	55,0	34,3	10,7	20,7	79,1	13,0	7,9	66,1	77,9	16,4	5,6	61,5
Міністерство оборони України	—	—	—	—	75,3	16,6	8,2	58,7	74,9	19,1	6,1	55,8
Служба безпеки України (СБУ)	37,5	49,7	12,7	-12,2	65,6	22,3	12,0	43,3	66,9	25,1	7,9	41,8
Громадські організації	47,0	37,4	15,5	9,6	61,1	24,6	14,3	36,5	60,4	25,8	13,8	34,6
Національна поліція України	38,5	52,9	8,5	-14,4	59,2	30,4	10,4	28,8	61,3	30,7	8,0	30,6
Церква	63,5	26,3	10,3	37,2	60,8	24,7	14,6	36,1	58,2	28,2	13,7	30,0
Голова вашого міста/селища/села	57,1	33,6	9,3	23,5	58,2	32,3	9,5	25,9	60,5	31,8	7,7	28,7
Місцева рада вашого міста/селища/села	51,4	37,8	10,7	13,6	55,2	33,3	11,6	21,9	55,1	33,8	11,1	21,3
ЗМІ України	45,4	45,8	8,9	-0,4	48,9	37,5	13,6	11,4	55,7	36	8,3	19,7
Національний банк України	29,1	60,1	10,9	-31,0	45,8	37,2	17,1	8,6	48,4	40,1	11,5	8,3
Уповноважений Верховної Ради з прав людини (Омбудсмен)	31,7	40,1	28,1	-8,4	46,3	28,0	25,7	18,3	41,8	34,2	24,0	7,6
Уряд України	21,5	72,0	6,6	-50,5	39,4	48,8	11,9	-9,4	39,1	52,2	8,7	-13,1
Профспілки	21,2	54,8	24,0	-33,6	26,4	42,0	31,6	-15,6	25,3	44,8	29,9	-19,5
Верховна Рада України	18,7	75,1	6,1	-56,4	34,9	55,2	10,0	-20,3	36,2	56,3	7,6	-20,1
Комерційні банки	18,2	70,7	11,1	-52,5	25,6	55,7	18,6	-30,1	30,7	54,1	15,3	-23,4
Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)	15,2	69,6	15,3	-54,4	29,8	48,7	21,5	-18,9	28,8	54,5	16,8	-25,7
Спеціалізована антикорупційна прокуратура	13,6	69,3	17,2	-55,7	27,2	49,5	23,3	-22,3	27,7	54,4	17,9	-26,7
Національне агентство з питань запобігання корупції	13,2	69,6	17,2	-56,4	26,5	49,1	24,4	-22,6	26,1	55,2	18,7	-29,1
Прокуратура України	17,8	71,1	11,1	-53,3	26,3	58,3	15,4	-32,0	27,8	60,3	11,8	-32,5
Державний апарат (чиновники)	14,9	75,7	9,4	-60,8	20,7	66,4	12,9	-45,7	23,0	67,4	9,7	-44,4
Суди (судова система в цілому)	15,5	74,2	10,4	-58,7	16,8	69,6	13,7	-52,8	19,0	69,7	11,4	-50,7
Політичні партії	16,1	71,7	12,2	-55,6	14,8	68,8	16,5	-54,0	17,0	68,2	14,9	-51,2

* Сума відповідей «повністю довіряю» та «скоріше довіряю».

** Сума відповідей «зовсім не довіряю» та «скоріше не довіряю».

*** Різниця між часткою тих, хто довіряє і тих, хто не довіряє.

Над номером працювали:

Колектив авторів: Ю. Якименко (керівник проєкту), А. Биченко, М. Білявський, О. Мельник, М. Міщенко, М. Пашков, О. Пищуліна, В. Омельченко, П. Стецюк, М. Сунгуровський, В. Юрчишин, В. Удальцова (інтерн, довідкові матеріали)

Редакційно-видавничий відділ: З. Міщенья, К. Мокляк, Т. Овсяник

Це видання було представлене Центром Разумкова в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раств в Україні. Зміст видання є винятковою відповідальністю Раств та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Наша адреса:

01032, м. Київ, бул. Тараса Шевченка, 33Б, 7-й поверх

Телефон: (38 044) 201-11-98

Факс: (38 044) 201-11-99

е-mail: info@razumkov.org.ua

Вебсторінка: www.razumkov.org.ua

